

De Biltse Energietransitie: Van Schattig naar Schaal

Een energieneutraal De Bilt in 2030. Een steeds breder gedragen doel, maar ook ambitieus. Daarom moet alle hens aan dek. In dit stuk nemen we u mee in de visie van BENG! op onze bijdrage. U leest - beknopt - hoe we zijn gestart en wat er is bereikt. Maar hoe nu verder in de komende vijf jaar? We beschrijven de veranderde context en onze kijk op energietransitie. We formuleren de ambitie en welke rol en positie BENG! kan hebben. En we benoemen concrete resultaten waarop we over vijf jaar met u willen terugkijken.

Terugkijkend

Waar bouwen we op voort?

BENG! is in 2013 opgericht als burgerinitiatief om het doel van de gemeenteraad - een energieneutraal De Bilt in 2030 - te ondersteunen met concrete activiteiten. Als een van de lokale duurzame energiecoöperaties die ons land telt, heeft BENG! sindsdien gewerkt aan energiebesparing en de productie van duurzame energie (zonnepanelen) van vele honderden particulieren, bedrijven en VvE's. BENG! was de initiatiefnemer voor het zonnepark bij de RWZI, de rioolwateringzuivering in De Bilt, dat in 2016 een feit werd. Om collectieve projecten voor het opwekken van zonnestroom te realiseren en het overstappen op lokaal opgewekte duurzame energie gemakkelijker te maken, richtte BENG! een nieuwe coöperatie op onder de naam Biltstroom (2018). BENG! gaf verder mede de aanzet tot de vorming van het Bilts Energie Beraad: een actief overleg- en samenwerkingsverband van achttien Biltse bedrijven en organisaties die een strategische positie hebben in de energietransitie.

BENG! is een onafhankelijk bewonersinitiatief dat een actieve groep vrijwilligers opbouwde, waaronder een netwerk van deskundige en enthousiaste energieambassadeurs. Inmiddels heeft onze coöperatie ruim driehonderd leden die ons werk volgen en steunen, vooral particulieren en enkele tientallen bedrijven en instellingen.

Onderzoek en input

Om steeds te kunnen bouwen op betrouwbare gegevens over de nieuwste ontwikkelingen heeft BENG! aan de basis gestaan van twee onderzoeken: *Kan De Bilt energieneutraal zijn in 2030?* (CE/Overview, 2014), en *Hoe kan duurzaam in de warmtebehoefte voorzien worden?* (Sweco, 2018) Daarmee zijn twee fundamenteën gelegd. Met de resultaten kunnen we nu meten hoe ver we zijn op weg naar de doelstelling en inschatten welke mogelijkheden onze gemeente heeft, als voeding voor beleid en concrete planvorming. Zowel voor de verkiezingen van 2018 als bij de vorming van het nieuwe college heeft BENG! aandacht gevraagd en input geleverd voor de energietransitie bij alle betrokken partijen.

Aanleiding visiedocument

Met de viering van ons eerste lustrum in zicht (12 september 2018) en met een nieuw college van burgemeester en wethouders in De Bilt is het goed om de visie en positie van BENG! opnieuw te bezien. Het gaat om de revisie van wat tot nog toe het Strategisch Kader heette (2014). Dit nieuwe visiedocument is gebaseerd op een heidag in januari van het bestuur van BENG!, een consultatie van actieve vrijwilligers en een dialoog met de gemeente en de partners van het Bilts Energie Beraad.

Context en doelstelling

Van goede wil naar hoge lat

De context van ons werk is in de afgelopen jaren veranderd. Het onderwerp duurzaamheid leeft nu veel meer dan vijf jaar geleden en daarmee groeit de aandacht voor de energietransitie: de overgang naar minder en ander energiegebruik. Op het moment dat we dit schrijven (augustus 2018) zijn de contouren van het komende Klimaatakkoord bekend. Ook is de Klimaatwet aangekondigd als vrijwel Kamerbreed initiatief. We zien als belangrijkste kenmerken van de energietransitie, zoals benoemd in het kader van het Klimaatakkoord:

- Van het aardgas af, het Klimaatakkoord als richting voor alle maatschappelijke en economische sectoren en de Klimaatwet als juridische structuur daartoe.
- Van vrijwilligheid bij voorlopers naar beleid en meetbare doelstellingen voor de gemeenschap.
- Stevige inzet en doelen voor besparing (stap 1) en opwek (stap 2).
- Veranderend speelveld: landelijk beleid, lokale regie, politiek en bestuur in de lead.
- Grote rol van belanghebbende partijen, met welke ook het Klimaatakkoord tot stand kwam.
- Energie als nieuw thema in de Omgevingswet (lokale invoering vanaf jaren '20).

Ook lokaal groeit het besef van urgentie. Het nieuwe college van B en W heeft in zijn collegeakkoord de ambitie bevestigd om een energieneutraal De Bilt in 2030 te realiseren en daaraan toegevoegd een regierol te willen vervullen in de energietransitie, expliciet benoemd in de portefeuilles van twee van de vier wethouders.

We concluderen dat voor geen enkele partij, onderneming of maatschappelijke organisatie nog de vraag bestaat naar het waarom van de energietransitie. Het is slechts de vraag hoe die enorme klus te klaren is en wat daartoe ondernomen moet worden. De tijd van goede wil, pilots en kleiner, eigen initiatief maakt nu plaats voor ambitieuze en meetbare doelen, grootschalige toepassing en een gecoördineerde aanpak.

In die nieuwe context moet en zal ook BENG! zich herdefiniëren. De doelstelling van BENG! blijft echter dezelfde, zoals in 2014 in ons Strategisch Kader al verwoord:

‘BENG! is de lokale duurzame energiecoöperatie voor De Bilt. BENG! werkt aan een energieneutrale gemeenschap in 2030 op het terrein van elektriciteit, warmte en mobiliteit. Energieneutraal betekent dat in De Bilt de benodigde energie zo zuinig mogelijk wordt gebruikt, dat het duurzaam wordt opgewekt en dat de energie dus niet afkomstig is van fossiele bronnen maar ook lokaal wordt opgewekt.’

Energietransitie

Naar een nieuwe grondslag voor wonen, reizen en werken

“Convenant met maatregelen om klimaatdoelstellingen te halen is een van de grootste economische hervormingen in de Nederlandse historie.” Aldus kopt het FD op de dag na de bekendmaking van de hoofdlijnen van het Klimaatakkoord, juli 2018. Er is dus heel wat gaande. De voornaamste doelstelling: 95% minder CO₂-uitstoot (ten opzichte van 1990) in 2050. En 49% in 2030. “Dat is alleen te bereiken met maatregelen waarmee iedereen te maken krijgt”, zegt Ed Nijpels die het proces naar het akkoord leidde.

Wat houdt de energietransitie in? Onze visie en aanpak zien we nog altijd verwoord in de drie stappen van de zogenoemde ‘Trias Energetica’:

1. Stap 1 is **besparen**: wat je niet nodig hebt, hoeft je ook niet op te wekken. De studie voor de gemeente De Bilt gaf aan dat hiermee maximaal 50% van het huidige energieverbruik te halen is (op een totaal van € 72mln/jaar).
2. Stap 2 is **duurzame opwekking** van energie. Met name in de voorziening van warmte is nog veel ontwikkeling nodig: warmtepompen (WP), warmte-koudeopslag (WKO), zonnecollectoren (die warmte opwekken) moeten nog veel schaal krijgen waardoor de prijzen en betrouwbaarheid op adequaat niveau komen. Verwarming op basis van full-electric (bijvoorbeeld uit zonnecollectoren) is nog niet wijd verspreid.
Issues zullen opkomen, zoals rond de noodzakelijke plaatsing van windturbines en zonnevelden. Volgens genoemde studie van CE/Overview zullen er circa vijftien nodig zijn om tot energieneutraliteit te komen (op eigen grondgebied opwekken wat er nodig is).

3. Mochten stappen 1 en 2 niet toereikend zijn om tot een energieneutraal De Bilt te komen, dan kan energie gewonnen worden door **hergebruik van warmte** uit riolen of bedrijven.

Complex en lokaal

Het is duidelijk dat we van een centrale en tamelijk eenduidige energievoorziening zullen overgaan naar een zeer complexe en vooral lokale energievoorziening zullen gaan. Dit vereist activiteit van 'iedereen', maar vooral samenwerking tussen tal van partijen op nationaal, regionaal en lokaal niveau.

De lokale opwekking van energie speelt in de transitie een essentiële rol. Toegespitst op De Bilt kunnen we daarover stellen: zonder een forse stijging van opwekactiviteiten in onze eigen gemeente is de energiedoelstelling niet haalbaar.

Transitie in De Bilt

Concrete doelen

Wat moet dit alles betekenen voor de komende vijf jaar? Om dat te concretiseren formuleerden we voor de energietransitie in De Bilt een wenselijke 'tussenstand' in 2023. Dan is tenminste het volgende gerealiseerd:

- Tenminste één flinke wijk (>500 woningen) is van het aardgas af.
- Er zijn twee initiatieven voor grotere warmtenetten (>100 woningen) vergaand in voorbereiding.
- Alle nieuwbouw vanaf 2018 wordt zonder aardgas gerealiseerd.
- De gemeente zelf is een stralend voorbeeld geworden van wat de energietransitie vermog.
- Bij alle verbouwprojecten bekijkt de gemeente met eigenaren de kans van het aardgas af te gaan.
- De gemeente heeft een (eventueel landelijke) regeling voor financiering van energie-investeringen door bewoners en eigenaren die daar zelf geen vermogen voor hebben.
- Huurwoningen (sociaal en vrije sector) hebben gemiddeld energielabel A.
- Er zijn tenminste 12 lokale collectieve opwekprojecten gerealiseerd (in alle 6 Biltse kernen 2) waarbij inwoners en bedrijven via coöperatie Biltstroom gezamenlijk eigenaar zijn van de productie-installatie, met een totale opwekcapaciteit van 3 megawatt.
- Twee bedrijventerreinen hebben een collectief opweksysteem (WKO, PV of anderszins).
- Initiatieven voor het plaatsen van 5-10 windturbines zijn in procedure voor plaatsing rond 2025.
- Er is een dekkend netwerk van (snelle) opladers voor stekkerauto's.
- De gemeente heeft een monitoringsysteem waarmee vorderingen op het pad naar 2030 gemonitord kunnen worden vastgelegd (jaarlijkse Energierapportage).

Samenwerking is noodzaak

Alleen in samenwerking zijn de doelen haalbaar. Gemeente, bedrijven, bewoners en andere partijen kunnen alleen door in gesprek te gaan een dergelijke opgave realiseren. BENG! wil inspireren, stimuleren, activeren en organiseren en doen wat bij haar positie en rol past. Ook van de andere partners zal extra inzet nodig zijn.

Positie in de gemeenschap

Herkenbare inspirator, energiek in de gemeenschap

BENG! heeft als bewonersinitiatief een onafhankelijke positie. Vanuit onze eigen koers werken we samen met de diverse geledingen in de Biltse gemeenschap. Gemeente De Bilt heeft een belangrijke en speciale plek binnen onze relaties. De intensieve samenwerking van de afgelopen jaren was en blijft noodzakelijk om onze beider doelstellingen in de transitie te realiseren. Het werk van BENG! zien we als diensten aan de bewoners en bedrijven van onze gemeente; gemeente De Bilt maakt die diensten mogelijk via subsidie. In de gemeenschap en tegenover onze relaties kiezen we een inspirerende en aanjagende rol.

We hebben en onderhouden onder andere relaties met:

- de gemeente: als *critical friend* ('model Urgenda');
- partners, bedrijven en bewoners: inspireren en faciliteren; we houden rekening met financiële vraagstukken waar mensen zelf lastig investeringen kunnen plegen, als *change agent*;
- onze leden: informeren over en weer (wie zijn het, wat drijft ze, wat speelt er) en activeren om aan de slag te gaan met eigen (kern-, buurt- en wijkgerichte) handelingsperspectieven, als *trusted advisor*;
- omwonenden in een gemeenschap als we activiteiten ontwikkelen waar emoties mee gepaard kunnen gaan, zoals de plaatsing van windturbines of zonnepanelen;
- omwonenden wanneer we ze kunnen betrekken bij dergelijke projecten, bijvoorbeeld in de rol van coöperatief financier, zodat ze financieel belang krijgen bij opwekprojecten en bijdragen aan het buurtbelang. Want een deel van de opbrengst komt ten goede aan buurtfaciliteiten.

Vanuit de groeiende urgentie willen we de komende jaren gemeente en andere partners intensief en kritisch en volgen. De transitie moet immers nu vaart gaan krijgen, er moeten meters worden gemaakt: Van Schattig naar Schaal.

De rollen

Transitie wordt realiteit

Nu de energietransitie realiteit wordt en vorm gaat krijgen, is de vraag hoe het speelveld eruit ziet. BENG! ziet de rollen als volgt.

De gemeente is verantwoordelijk voor het beleid en de regie van de energietransitie, zoals ook vastgelegd in het collegeakkoord 2018. Als belangrijke 'onderleggers' daarvoor fungeren de twee onderzoeken die al aangehaald zijn: van CE (2014) en Sweco (2018). De regierol betekent concreet dat gemeente De Bilt een geplande aanpak (wijk voor wijk) ontwikkelt en uitvoert op basis van onder meer (niet-)vervanging van gasleidingen, renovatieplanning door woningbouwvereniging SSW, vervanging van rioleringen (als de straat toch open gaat) en mogelijkheden voor warmtenetten.

Op het vlak van mobiliteit heeft de gemeente met bedrijven en instellingen een netwerk ingericht dat gaat werken aan lokale acties, hoewel een aantal van de randvoorwaarden daartoe grotendeels uit 'Den Haag' komen. Een lokaal dekkend netwerk opladers is een opgave die de gemeente kan invullen, maar ook het stimuleren van het gebruik van fiets en openbaar vervoer vergt bestuurlijke en ambtelijke aandacht.

Partners (zoals de leden van het Bilts Energie Beraad) nemen eigen verantwoordelijkheid op basis van het commitment dat ze afgaven om bij te dragen aan een energieneutraal De Bilt in 2030. Hoe de gemeente dergelijke partijen wil aanspreken moet in het najaar 2018 blijken als een eerste plan voor de energietransitie het licht kan zien.

Bewoners en ondernemers moeten verleid worden om tot investeringen te komen in de gewenste richting. Financieel ontzorgen is daartoe een eerste vereiste; mogelijkheden daartoe vloeien vooral ook voort uit het Klimaatakkoord, zoals gebouwgebonden hypotheeklen.

De rol van BENG!

BENG! kiest de rol van actieve pleitbezorger voor een snelle energietransitie voor de Biltse kernen.

We initiëren en faciliteren bewonersinitiatieven door in gesprek te gaan, in juiste en relevante informatie te voorzien en concrete handelingsperspectieven te bieden. Meer dan in het verleden zullen we actief bewoners en wijken opzoeken om in gesprek te gaan over de vraag hoe transitie er in hun woonomgeving uit kan gaan zien en welke bijdrage zij daaraan kunnen leveren. Er leven veel vragen bij inwoners, die willen we beantwoorden. Inwoners of groepen inwoners die aan de slag willen, steunen we deze initiatieven en leiden we naar fondsen en informatie waarmee ze verder kunnen.

Met gemeente en bedrijven zijn we in gesprek om tot initiatieven te komen die de transitie versnellen en we monitoren de voortgang. We brengen steeds de 'next steps' in beeld en dagen hen uit om meer en sneller die stappen te zetten die impact hebben. We kiezen meer dan toe nu toe een actieve positie in het maatschappelijke debat, als pleitbezorger van het in het collegeakkoord herbevestigde voornemen om in 2030 energieneutraal te zijn.

Om de doelen te halen zal het tempo en de omvang van zowel energiebesparing als energie-opwek enorm moeten worden verhoogd. Bestuurlijk vraagt dat daadkracht en moed, ambtelijk een veel grotere inzet om de regie te kunnen voeren op dit onderwerp. BENG! zal ook hier haar aanjagende rol expressiever vorm geven.

BENG! blijft het netwerk met de partners van het Bilts Energie Beraad voeden.

Met onze leden gaan we intensiever in gesprek over hoe we met hen samen meer impact krijgen en versnelling kunnen brengen. We gaan met hen op zoek naar waar en hoe we straten, wijken en buurten zich als collectief kunnen laten buigen over de transitiepuzzel die op ons bord ligt. We streven naar een wijk- en kerngericht netwerk van betrokkenen met wie initiatieven tot stand komen en implementatie van verandering meer kracht kan krijgen. In dat werk zoeken we ook de samenwerking met de gebiedsambassadeurs van de gemeente en de leden van het Bilts Energie Beraad.

BENG! neemt initiatief daar waar nog geen goed werkende markt is (bijvoorbeeld zonnepanelen, postcoderoosprojecten, windturbines) en markt en consument elkaar nog zoeken. We manifesteren ons *niet* waar de markt al op een goede manier actief is (zoals nu in de PV-markt voor particulieren).

De organisatie met ziel en zakelijkheid

- BENG! is de lokale duurzame energiecoöperatie in De Bilt. Het bestuur en de groep Energieambassadeurs bestaan uit vrijwilligers; werkzaamheden worden waar het kan zakelijk uitbesteed. We zijn er voor alle bewoners van de Biltse kernen en in het bijzonder voor de leden en initiëren en ondersteunen hun kern-, wijk- en buurtgerichte initiatieven.
- BENG! heeft Biltstroom opgericht, waar in coöperatief verband de productie en het beheer plaatsvindt van lokaal opgewekt duurzame energie. De leden van Biltstroom zijn de deelnemers in postcoderoos-projecten. De afstemming tussen beide coöperaties is vastgelegd in enkele documenten.
- Contact met de leden en hen betrekken en activeren biedt meer kansen dan we tot nu toe benutten. De recente investering in een nieuw relatieregistratiesysteem moet leiden tot meer inzicht in respons en resultaten en de verdeling naar kernen, wijken en buurten.
- De huidige financiering van BENG! is vooral gebaseerd op de subsidie door de gemeente De Bilt voor de diensten die we leveren aan bewoners en bedrijven. De uitgaven bestaan onder andere uit investeringen - in bijvoorbeeld materialen zoals warmtescans -, opbouw van expertise en communicatie. Inkomsten komen uit ledencontributie, vergoeding van om (coöperatie voor lokaal opgewekte energie) voor het aanbrengen van afnemers via Biltstroom, en nu en dan subsidies van derden.

Tot slot: De Bilt en BENG!

De energietransitie in De Bilt zal ook vorm krijgen zonder BENG! Het is immers een (inter)nationale opgave in het kader van 'Parijs'. Het is een verantwoordelijkheid aan mensen elders en later. Het is een vorm van beschaving om niet in te teren op natuurlijk kapitaal en om ons klimaat stabiel te houden.

Wat BENG! toevoegt zijn de dimensies van versnellen, inspireren en activeren. We organiseren de 'voorlopers' die daarmee navolgers tot actie brengen, die innoveren en het voorbeeld geven, die als eersten investeren om daarmee de markt voor te bereiden. En die daarna als zelfstandige organisatie of coöperatie verder kunnen gaan.

BENG! verleent daarmee diensten aan de gemeenschap. Diensten die mogelijk zijn en blijven door ondersteuning in immateriële (waardering) en materiële (betaling) zin. We zullen voortdurend onze toegevoegde waarde evalueren. Want we beseffen: wij zijn een middel. Het doel is maatschappelijk.

BENG! is een middel dat bijdraagt aan het doel waar we de komende jaren voor staan:

De Biltse energietransitie: Van Schattig naar Schaal

De Bilt, augustus 2018

©BENG!